

Концептуальні засади запобігання та протидії корупції в Україні

О. О. Онищук,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
адміністративного права та
адміністративної діяльності
Херсонського юридичного
інституту Харківського
національного університету
внутрішніх справ

Проблема протидії та запобігання корупції в Україні наразі є надзвичайно актуальною. За даними, наведеними міжнародними експертами, у 2009 р. Україна посіла 146-те місце у світі із 180 можливих за рівнем корумпованості [1, 4]. Як підтверджується інформацією Київського міжнародного інституту соціології, серед опитаних різними соціологічними службами 62,8 відсотка громадян переконані в корумпованості державних службовців, а 67 відсотків заявили, що були втягнені в корупційні дії під час вирішення справ з державними посадовими особами [2, 6].

На шляху до задекларованої європейської інтеграції Україна має досягти у цій сфері позитивних результатів, різко знизити рівень корупції, тим самим забезпечити нормальні умови життєдіяльності громадян, функціонування бізнес-середовища.

Визначну роль у системі запобігання та протидії корупції відіграють органи та посадові особи міліції України, які є провідними суб'єктами, що здійснюють заходи із запобігання та протидії корупції. Зокрема, ними впродовж останніх двох років були виявлені 7200 випадків корупції.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі міжнародного досвіду боротьби з корупцією та новітнього вітчизняного законодавства в цій сфері сформулювати концептуальні засади запобігання та протидії корупції в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в застосуванні авторського підходу до дослідження концептуальних засад запобігання та протидії корупції в Україні, їх формулюванні, обґрунтуванні перспектив щодо нормотворчих і правозастосовчих чинників їх втілення в сучасне правове поле України.

Окремі питання, пов'язані із проблемою запобігання та протидії корупції міліцією України, у своїх працях досліджували М. Ю. Бездольний, М. В. Буроменський, В. В. Галунько, І. А. Дьомін, А. М. Куліш, С. В. Невмержицький, О. О. Онищук, Ю. І. Римаренко, А. В. Сердюк, О. С. Сотула, Р. М. Тучак та ін., але концептуальних засад запобігання та протидії корупції вони торкалися лише епізодично, досліджуючи більш спеціальні чи суміжні суспільні відносини.

Потребує уточнення розмежування категорій «запобігання» та «протидія» корупції. У відповідності до тлумачного словника української мови: «протидіяти» – це спрямовувати дію проти іншої дії; спрямовувати дію проти кого-, чого-небудь, діяти всупереч комусь, чомусь; діяти всупереч [3, 58]; «запобігати» – не допускати щось заздалегідь; відвертати [4, 718].

З урахуванням вище викладеного, протидіяти корупції – це спрямовувати адміністративну діяльність спеціально уповноважених суб'єктів (у нашому випадку – працівників міліції по боротьбі з організованою злочинністю та податкової міліції) проти корупційних діянь.

Отже, запобігання корупції – це недопущення, відвернення завчасно корупційних діянь; протидія корупції – це скеровування діяльності спеціально визначених суб'єктів публічної адміністрації проти будь-яких розпочатих корупційних проявів.

Пропонуємо звернутись до позитивізму як до типу праворозуміння, що надасть можливість дещо по-іншому розставити акценти в теорії адміністративного права. Видатний німецький вчений Р. Ієрінг ствер-

джував, що «мета права – мир, а засіб для цього – боротьба. До того часу, поки на право буде здійснюватись напад з боку неправда, – а це буде продовжуватись, поки існує світ, – воно не буде позбавлено від необхідності боротьби. Життя права – це боротьба: боротьба народів, державної влади, станів, індивідів» [4, 15]. Тим самим, боротьба з корупцією має своїми складовими частинами запобігання та протидію.

На думку Р. М. Тучака, боротьба з корупцією виявляється та існує у визначених формах, які знаходять вираз в тому, яким саме чином органи та підрозділи, уповноважені вести боротьбу з корупцією, виконують покладені на них обов'язки [5, 11].

Своєю чергою, О. С. Сотула вважає, що протидія корупції є життєвою необхідністю для держави, для суспільства, для людей. Вона забезпечує створення умов для нормального життя і суспільного прогресу [6, 155].

А. М. Куліш стверджує, що для результативної протидії корупції повинні бути прийняті чіткі законодавчі акти, котрі були б першочергово зрозумілими для всіх і не приховували в собі можливості, перш за все – для правоохоронців, використовувати їх вибірково, проти неугодних громадян [7, 3].

Якщо проаналізувати доробки міжнародного досвіду, то очевидно, що мета перемоги над корупцією є нагальною у всіх країнах. Але реальний антикорупційний потенціал вдалось запровадити лише у формі двох моделей.

В першій з них, так званій сингапурській або азійській схемі, головна увага приділяється прискіпливому контролю за чиновниками. При цьому запроваджуються суворі покарання за корупційні дії. В другій – шведській чи скандинавській – основні зусилля зосереджуються на самій можливості корупції, з тим, щоб поступово звести її нанівець взагалі. Досягається це за рахунок зняття обмежень в економіці, максимальної публічності в державних справах і високих етичних норм, які висуваються перед чиновниками [1].

На думку В. Литвина, необхідно запровадити: позбавлення пенсійного забезпечення державних службовців, які притягалися до юридичної відповідальності за хабар чи зловживання службовим становищем; конфіскацію незаконно надбаного майна; відміну умовних покарань та амністії за корупційними статтями; переатестацію державних службовців щодо перевірки їх на предмет придатності та приналежності до державних структур; розробку стандартів якості державних послуг, які надаються чиновниками населенню; негайне звільнення тих із них, на кого є скарги громадян; сприяння малому і середньому бізнесу; зменшення податків; спрощення податкової системи; спрощення процедур отримання кредитів; створення системи державної підтримки підпри-

ємництва; впровадження заявної системи реєстрації підприємств; утвердження виборчого кодексу за відкритими списками; запровадження публічного механізму звіту депутатів та спрощення механізму їх відкликання [1].

І. А. Дьомін слушно вважає, що діяльність поліції у сфері протидії та запобігання корупції стане набагато ефективнішою, якщо вона буде користуватися підтримкою громадськості і тісно співробітничати з нею, а для громадськості вкрай важливо, щоб поліція відповідально ставилася до завдань, для виконання яких вона наділена значною владою і правом ініціативи, що фактично надає їй монополію на законне здійснення примусу [8, 163].

Усе вищевикладене дає можливість сформулювати концептуальні засади запобігання та протидії корупції в Україні:

- 1) запобігання корупції – це недопущення, завчасне відвернення корупційних діянь; протидія корупції – це скеровування діяльності спеціально визначених суб'єктів публічної адміністрації проти будь-яких розпочатих корупційних проявів. Категорія «запобігання» корупції є більш широким поняттям, ніж «протидія», відповідно, компетенцією щодо запобігання корупційних діянь наділено широке коло державних і недержавних організацій, їх посадових осіб та громадян, при цьому посадові особи і підрозділи міліції по боротьбі з організованою злочинністю та податкова міліція зобов'язані займатись як запобіганням, так і протидією корупції;
- 2) світова спільнота може запропонувати Україні два успішних адміністративно-правових механізми боротьби з корупцією: перший – сингапурський (азійський), другий – шведський (європейський). У першому головним чинником є запровадження суворої юридичної відповідальності та контролю за суб'єктами корупційних діянь, переважно вищого рівня. Друга модель характеризується широким громадським тиском на корупціонерів-високопосадовців, а безпосередньо держава здійснює передусім зняття обмежень в економіці, надає максимальну можливість свободи слова та прозорості у публічних справах, затвердження високих етичних норм стосовно апарату чиновників;
- 3) нагальною є потреба створення спеціалізованого органу протидії корупції і хабарництву – незалежної від усіх гілок влади (крім судової) організації;
- 4) слід проводити жорстку антикорупційну пропаганду, щоб ганебна поведінка хабарників надзвичайно негативно сприймалася суспільством, адже негативна громадська думка може стати найліпшими «ліками» від корупції;

- 5) робота поліції щодо запобігання та протидії повинна відповідати євразійським стандартам, в контексті загальнодержавного реформування правоохоронних органів з творчим урахуванням досвіду зарубіжних країн;
- 6) співробітники міліції повинні боротися з будь-якими проявами корупції, зобов'язані інформувати безпосереднє керівництво та інші компетентні органи про будь-які випадки корупції в своєму середовищі, на всіх рівнях роботи міліції повинні діяти ефективні заходи із запобігання міліцейській корупції й боротьби з нею;
- 7) потрібно гарантувати державний захист осіб, що надають сприяння у боротьбі з корупцією;
- 8) суб'єкти здійснення корупційного діяння мають надавати згоду на встановлення щодо них обмежень з метою недопущення дій, які можуть призвести до використання їх статусу й заснованого на ньому публічному авторитету в особистих, групових та інших не службових цілях;
- 9) є потреба у постійному здійсненні моніторингу корупційних правопорушень в цілому та окремих їх видів, ведення відокремлених реєстрів осіб, в тому числі юридичних, які, відповідно до судових рішень, піддані заходам юридичної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень;
- 10) потрібно дозволити громадянам за допомогою Інтернету контролювати процес просування їхніх звернень до державних чиновників, включаючи хід провадження щодо ліцензування та патентування;
- 11) необхідно сприяти заохоченню та підтримці міжнародного співробітництва й технічної допомоги в запобіганні корупції та в боротьбі з нею, зокрема, в поверненні активів; заохоченню чесності, відповідальності й належного управління громадськими справами та державним майном;
- 12) в Україні має бути запроваджено євразійський адміністративно-правовий механізм боротьби із корупцією, тобто варто гармонійно поєднати найкращі надбання європейського досвіду, де основне навантаження лягає на плечі громадянського суспільства, та азіатського, який передбачає жорстку протидію спеціальних правоохоронних органів з вагомими повноваженнями чиновникам-корупціонерам, особливо на вищих щаблях влади.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Семенов В. Кому по силам победить коррупцию? / Владимир Семенов // Вечерний Харьков. – 2009. – № 143. – С. 4.
2. Що підготовує вітчизняну корупцію? // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 91. – С. 6-7.
3. Новий словник української мови: [У 3 т.] / [укладачі В. Яременко, О. Сліпушко]. – К.: видавництво «Аконіт», 2008. – Т. 3: П-Я. – 862 с.
4. Іеринг Р. Борьба за право: [монографія] / Рудольф фон Іеринг; пер. В. И. Лойко. – С.-Пб.: Издательство «Весники знания», 1912. – 71 с.
5. Тучак Р. М. Адміністративно-правові засади боротьби з корупцією: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спеціальність 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право» Роман Миколайович Тучак. – Харків, 2007. – 20 с.
6. Сотула О. С. Політична корупція: проблеми змісту і структури / О. С. Сотула // Збірник науково-методичних праць «Держава, регіон, підприємництво: теорія та практика економіко-правового регулювання». – Херсон. – 26–27 листопада 2009 р. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. – С. 153-155.
7. Куліш А. М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право» / Анатолій Миколайович Куліш. – Х., 2009. – 31 с.
8. Дьомін І. А. Адміністративно-правові засади запобігання та протидії корупції міліцією України: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.07 / Ігор Анатолійович Дьомін. – К., 2010. – 220 с.

УДК 342.9

Онищук О. О. Концептуальні засади запобігання та протидії корупції в Україні

В статті на основі міжнародного досвіду боротьби з корупцією та новітнього вітчизняного законодавства розкрито концептуальні засади запобігання та протидії корупції в Україні, наводяться їх формулювання, обґрунтування перспектив щодо нормотворчих і правозастосовчих чинників їх втілення в сучасне правове поле України.

Ключові слова: корупція, запобігання, протидія, концептуальні засади, боротьба з корупцією

Онищук А. А. Концептуальные основы предупреждения и противодействия коррупции в Украине

В статье на основе международного опыта борьбы с коррупцией и новейшего отечественного законодательства раскрыты концептуальные основы предотвращения и противодействия коррупции в Украине, приводятся их формулировки, обоснование перспектив развития нормотворческих и правоприменительных факторов их внедрения в современное правовое поле Украины.

Ключевые слова: коррупция, предотвращение, противодействие, концептуальные основы, борьба с коррупцией

Alexander A. Onyshchuk. Conceptual basis of preventing and combating corruption in Ukraine

In the article based on the international experience of combating corruption and the latest national legislation conceptual basics of preventing and counteracting corruption in Ukraine are examined, their definitions are presented, study the prospects for normative and enforcement factors to implement a modern legal framework of Ukraine are grounded.

Key words: corruption, prevent, counter, conceptual foundations, fight against corruption